

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

P R O G R A M A

**PENTRU EXAMENUL NAȚIONAL DE DEFINITIVARE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT
PROFESORI (TOATE SPECIALITĂȚILE)**

**DISCIPLINA DE EXAMEN:
PEDAGOGIE ȘI ELEMENTE DE PSIHOLOGIE ȘCOLARĂ**

2015

A. Prezentare generală

Programa pentru disciplina *Pedagogie și elemente de psihologie școlară*, pentru examenul de definitivare în învățământ, este structurată în corespondență cu:

- statutul și competențele specifice profesiei didactice;
- relevanța conținuturilor în raport cu activitatea efectivă a cadrului didactic;
- asigurarea continuității formării pedagogice în diferite etape (modul psihopedagogic, alte forme de pregătire și de certificare);
- actualizarea parcursului de formare în raport cu dezvoltările recente din domeniul științelor educației, cu evoluțiile socioculturale, economice și tehnologice, cu tendințele europene;
- cercetările recente în aria teoriei și practicilor educaționale.

Programa își propune să abordeze teme relevante, cu deschidere interdisciplinară. În construcția sa, sunt valorificate programele anterioare de pedagogie pentru examenele de definitivare.

Pregătirea inițială pentru profesia didactică a fost înțeleasă ca fiind legată de un ansamblu de competențe inițiale, de bază, care urmează să se dezvolte pe măsură ce profesorul dobândește experiență.

Rolurile cadrului didactic în cadrul școlii s-au diversificat în contextul schimbărilor sociale rapide și al așteptărilor sociale față de misiunea școlii. Astfel, profesorul:

- proiectează, conduce și evaluează procesul de învățământ – stabilește finalități, selectează conținuturi, le adaptează în funcție de nevoile de dezvoltare și de interesele copiilor/ tinerilor etc., proiectează strategii de predare-învățare care să asigure succesul școlar la un număr cât mai mare de elevi, adaptează activitățile de predare-învățare la particularitățile fiecărui elev, manifestă interes pentru noutățile din domeniul predării-învățării evaluării, manifestă interes pentru utilizarea pedagogică a noilor tehnologii informaționale și de comunicare etc.
- proiectează și desfășoară activități educaționale extracurriculare și extrașcolare;
- oferă elevilor un model de conduită: prin toate acțiunile și comportamentele sale, participă la dezvoltarea morală și afectivă a elevilor, la transmiterea imaginii școlii în comunitate;
- gestionează clasa/ grupul de elevi – asigură un mediu stimulativ pentru dezvoltarea copiilor/ tinerilor, gestionează situațiile de criză, previne și rezolvă conflictele, stimulează comportamentele prosoziale, organizează spații adecvate de învățare, de interacțiune, motivează elevii;
- consiliază copilul și familia – oferă sprijin copilului și familiei pentru cunoașterea cât mai bună a nevoilor și intereselor copilului, pentru înțelegerea și depășirea eventualelor dificultăți de învățare sau de adaptare la mediul școlar, comunică cu părinții copilului și cu alte persoane implicate în creșterea și educația acestuia,
- se dezvoltă profesional – își actualizează cunoștințele în domeniul de specialitate și în domeniul psihopedagogic, se implică în dezvoltarea instituțională, reflectează asupra propriei activități, comunică și colaborează cu colegii și cu alți practicieni sau persoane cu expertiză în domeniul educației, participă la proiecte și parteneriate sociale și educaționale etc.

Exemplele de mai sus nu sunt exhaustive. Profesia didactică este extrem de complexă și solicită adaptare și învățare permanentă, pentru asumarea diferitelor roluri sau responsabilități.

Competențele centrale ale cadrului didactic vizează următoarele categorii (conform cu Programă de Pedagogie pentru definitivare în învățământ, gradul didactic II și Tematica orientativă pentru colocviul și lucrările metodic-științifice destinate obținerii gradului didactic I în învățământ, 2007, elaborată de S. Toma, I. Negret, V. Frunza, I.-O. Panisoara, în contextul unui proiect mai larg elaborat de I. Neacsu, D. Potolea, R. Iucu):

- (1) **pedagogice** – definite de abilitățile candidaților de a proiecta, conduce și evalua procesul de instruire, în armonie cu procesele de cunoaștere, asistare și intervenție specializată a dezvoltării personalității elevilor;
- (2) **psihopedagogice** – exprimând cunoașterea și consilierea elevilor, luarea în considerare a diferențelor în învățare, abordarea diferențiată a acestora, adaptarea și tratarea elevilor cu cerințe educative speciale (copii cu dizabilități), precum și a celor dotați .
- (3) **psihosociale** - reflectate în capacitățile de proiectare a strategiilor de stimulare, control și monitorizare a interacțiunilor sociale cu elevii și cu grupurile școlare;
- (4) **manageriale** – obiectivate în stăpânirea proceselor de planificare, de organizare și de conducere a clasei de

elevi/ grupurilor de copii, elevi, tineri și adulți, se stimulare a relațiilor interpersonale pozitive

(5) **instituționale** – exprimate în participarea la proiectele de dezvoltare instituțională, la inițierea și promovarea inovațiilor; în angajarea unor relații de parteneriat socio-educational cu familia, cu alte instituții și organizații care au responsabilități educaționale;

(6) **managementul carierei** - implicând participarea la propria dezvoltare profesională, la promovarea abilităților reflective, la afirmarea unui stil propriu de instruire și de viață profesională.

Asociată acestor competențe, o gamă de valori, **atitudini și conduite sunt dezirabile în raport cu profesia didactică:**

- cultivarea unui mediu educativ centrat pe copil/ adolescent și pe nevoile lui de dezvoltare
- promovarea unui sistem de valori culturale, morale și civice, în concordanță cu idealul educațional;
- crearea unui climat socio-afectiv securizant, bazat pe valori și pe relații democratice, în clasa de elevi și în spațiul educațional;
- încrederea în puterea educației, în capacitatea de formare și dezvoltare a individului;
- valorificarea parteneriatelor socio-educative cu familia, cu alte instituții cu responsabilități educaționale și cu specialiști de sprijin;

Evaluarea competențelor se realizează gradat, pe anumite paliere, asociate fiecăreia dintre categoriile de competențe menționate anterior: cunoașterea, înțelegerea și de utilizarea termenilor specifici, explicarea concepțiilor/ modelelor/ teoriilor din domeniu, aplicarea cunoștințelor în situații practice, interpretarea informațiilor în manieră critică, creativă și constructivă.

B. Tematică generală

1. Educația și învățământul în societatea cunoașterii

- a. Educația: forme (formală, nonformală, informală), domenii educaționale (educația intelectuală, morală, estetică și artistică, fizică și sportivă, tehnologică/profesională); noi conținuturi ale educației (ecologică, pentru sănătate, interculturală, educația pentru cetățenie și drepturile omului etc.), alternative educaționale
- b. Sistemul de învățământ din România: structura, aspecte legislative
- c. Relația școală-comunitate (familie, autorități locale, alte instituții din comunitate)
- d. Calitatea în educație. Mecanisme de asigurare a calității la nivelul școlii

2. Educația și dezvoltarea personalității

- a) Educabilitatea. Factorii dezvoltării personalității și interacțiunea lor
- b) Personalitatea: definire, teorii, abordări (behavioristă, umanistă, cognitivă, structural-sistemică)
- c) Structura și dinamica personalității (temperament, aptitudini, caracter)
- d) Caracteristici ale dezvoltării copilului: stadii ale dezvoltării psihice, evoluția personalității copilului

3. Finalitățile educației:

- a) Clasificare (ideal educațional, scop, obiective)
- b) Proceduri de operationalizare. Avantaje și limite ale operationalizării
- c) Conceptul de competență. Tipuri de competente. Specificul proiectării didactice și al predării-învățării centrate pe competențe

4. Curriculum:

- a) Concepte și tipologii (curriculum nucleu, curriculum la decizia școlii, curriculum diferențiat, curriculum recomandat vs curriculum predat vs curriculum învățat, curriculum ascuns etc.)
- b) Proiectarea curriculumului. Produse curriculare (plan de învățământ, programe, manuale, alte resurse didactice). Principii și condiții de proiectare a curriculumului la decizia școlii; aplicații pentru învățământul preuniversitar
- c) Abordări integrate

5. Procesul de învățământ

5.1. Învățarea

- a) Învățarea: concept, condiții interne și externe, particularități ale învățării la diferite vârste școlare, stiluri de învățare, teorii ale învățării. Aplicații
- b) Spațiul afectiv al învățării (afectivitatea – forme de manifestare și implicațiile asupra învățării)
- c) Motivația învățării (concept, forme, piramida trebuințelor și semnificația sa pedagogică, motivația și performanța școlară - submotivare, supramotivare, optimum motivațional, particularități ale motivației la diferite vârste și strategii de stimulare și valorificare a motivației favorabile învățării școlare)
- d) Succesul și insuccesul școlar (factori, modalități de intervenție)

5.2. Predarea

- a) Concept și stiluri de predare. Orientări contemporane în teoria și practica predării (predarea creativă, predarea interactivă, predarea centrată pe elev, predarea reflectivă, predarea în echipă/ team- teaching etc.)
- b) Forme de organizare a învățării (frontal, grupal și individual)
- c) Strategii didactice, metode și mijloace de învățământ. Strategii didactice interactive și strategii care promovează învățarea integrată: învățarea bazată pe proiect, rezolvarea de probleme, învățarea-aventură etc. Interacțiunea obiective-conținuturi-strategii
- d) Comunicarea didactică: elemente, tipuri, particularități. Bariere în comunicarea didactică. Aplicații.

5.3. Evaluarea școlară

- a) Definiție, etape, funcții, forme, strategii și metode (traditionale și complementare)
- b) Evaluarea pentru învățare: principii, metode și tehnici
- c) Elaborarea unei probe de evaluare
- d) Factori perturbatori/erori de evaluare școlară. Aplicații.

5.4. Proiectarea activităților didactice

- a) Concept, niveluri, etape, exigente
- b) Caracteristici ale activității didactice la diferite vârste
- c) Proiectarea activităților didactice integrate
- d) Proiectarea unităților de învățare și proiectarea lecției. Aplicații pentru diferite discipline. Variante de redactare a proiectelor de activitate didactică

5.5. Procesul didactic asistat de noile tehnologii de informare și comunicare

- a) Resurse TIC pentru predare-învățare-evaluare: softuri didactice, alte resurse și aplicații online (pagini wiki, blog-uri, prezentări etc.)
- b) Proiectarea activităților didactice cu componentă TIC
- c) Desfășurarea și evaluarea activităților didactice asistate de TIC

6. Managementul clasei de elevi

- a) Clasa de elevi ca grup social. Studiul relațiilor interpersonale din clasa de elevi (structuri și interacțiuni formale și informale în grupul de copii; relații și interacțiuni cu valențe educative în grup - cooperare și competiție, relații de intercunoaștere și relații socio-afective, relațiile de autoritate, normele de grup și conformismul în clasă; climatul psihosocial în clasa de elevi și valențele sale educative)
- b) Metode și tehnici de cunoaștere și caracterizare psihopedagogică a elevilor
- c) Situațiile conflictuale/de criză educațională în clasa de elevi; stiluri, strategii, tehnici de intervenție a profesorului în situații de criză educațională

7. Educația elevilor cu nevoi speciale

- a) Dificultățile în învățare. Factori, tipuri și moduri de manifestare ale dificultăților în învățarea școlară și cerințele educative speciale
- b) Școala incluzivă și instruirea diferențiată. Modele și forme de integrare școlară a copiilor cu cerințe educative speciale

c) Creativitate, inovație și educație pentru excelență a copiilor/elevilor/tinerilor cu potențial aptitudinal ridicat.

8. Consilierea și asistența psihopedagogică

- a) Consilierea elevilor și a familiei. Personalizarea activității de consiliere
- b) Servicii de asistență psihopedagogică pentru copil și familie

9. Personalitatea cadrului didactic

- a) Profesionalizarea carierei didactice: statut, roluri, competențe, standarde
- b) Responsabilitatea profesorului în dezvoltarea integrală a copilului (cognitivă, morală, afectivă, civică, fizică, estetică)
- c) Formare inițială și continuă, evaluare și autoevaluare

Bibliografie de bază

1. *** Legea educației *naționale* nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare.
2. *** (2009) Cum pot toți profesorii să sprijine educația pentru cetățenie și drepturile omului. Un cadru pentru dezvoltarea competențelor, Consiliul Europei, traducerea în limba română publicată la Ed. Universitară, 2015. Lucrare disponibilă online: <http://www.ise.ro/wp-content/uploads/2013/10/Cum-pot-profesorii-sa-sprijine.pdf>
3. Albu, G. (2001) Mecanisme psihopedagogice ale evaluării școlare: Ploiești. Editura Univ. Ploiești.
4. Albu, G. (2005), O psihologie a educației, Institutul European, Iași
5. Bocoș, M. (2013), Instruirea interactivă. Ed. Polirom, Iași.
6. Bocoș, M. (2005), Teoria și practica cercetării pedagogice, ed. a III-a, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca
7. Cerghit, I. (2007), Metode de învățământ, ed. a IV-a, Ed. Polirom, Iași
8. Chiș, V. (2005), Pedagogia contemporană – pedagogia pentru competențe, Ed. Cărții de Știință, Cluj-Napoca
9. Ciolan, L. (2008). Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar., Ed. Polirom, Iași.
10. Crețu, C. (1998). Curriculum diferențiat și personalizat. Iași: Polirom
11. Cristea, S. (1998). Dicționar de termeni pedagogici. București: EDP.
12. Cosmovici, A., Iacob, L. (coord.) (1998), Psihologie școlară, Ed. Polirom, Iași
13. Cozma, T. (2002), O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea, Ed. Polirom, Iași
14. Cosma, T. (2008), Ședințele cu părinții în gimnaziu. Idei-suport pentru diriginți. Ed. Polirom, Iași.
15. Cucos, C. (2006), Informatizarea în educație, Ed. Polirom, 2006
16. Cucos, C. (1998/2005) Psihopedagogie pentru examenul de definitivare și grade didactice, Ed. Polirom, Iași
17. Dumitru, I. (2000), Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă, Ed. Universității de Vest, Timișoara
18. Ezechil, L. (2002), Comunicarea educațională în context școlar, EDP București
19. Gherguț, A. (2013). Sinteze de psihopedagogie specială. Ghid pentru concursuri și examene de obținere a gradelor didactice. Ed. Polirom, Iași.
20. Ionescu, M., Chiș, V. (2001), Pedagogie. Suporturi pentru formarea profesorului, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
21. Iucu, R. B. (2001), Instruirea școlară, Perspective teoretice și aplicative, Ed. Polirom, Iași.
22. Iucu, R. B. (2000), Managementul și gestiunea clasei de elevi. Fundamente teoretico-metodologice, Ed. Polirom, Iași
23. Iucu, R. B., Manolescu, M. (2005), Elemente de pedagogie, Ed. Universității din București, Credis.
24. Jigău, M. (coord) (2008). Timpul elevilor, ISE, disponibil online: http://nou2.ise.ro/wp-content/uploads/2012/08/Studiu.ISE_Timpul_elevilor.pdf
25. Jigău, M., Balica, M. (coord.) (2006). Prevenirea și combaterea violenței în școală. Ghid practic pentru directori și cadre didactice, MEC, ISE, UNICEF, disponibil online: <http://nou2.ise.ro/wp-content/uploads/2012/08/Prevenirea-si-combaterea-violentei.pdf>
26. Joița, E., Ilie, V., Frăsineanu, E. (2007), Formarea pedagogică a profesorului: instrumente de învățare cognitiv-construktivistă, EDP, București
27. Jinga, I. Negreț-Dobridor, I. (2004). Inspecția școlară și designul instrucțional. București : Ed. Aramis.
28. Manolescu, M. (2006), Evaluarea școlară. Metode, tehnici, instrumente, Ed. Meteor, București

29. Neacșu, I. (2015). Metode și tehnici de învățare eficientă. Fundamente și practici de succes. Iași : Polirom.
30. Negreț-Dobridor, I. (Pânișoară, I.-O.(2005). Știința învățării. Iași. Polirom.
31. Negreț-Dobridor, I. (2004). Didactica nova. București: Editura Aramis.
32. Niculescu, R.M.(coord.) (2001). Pregătirea inițială, psihologică, pedagogică și metodică a profesorilor. Brașov: Edit. Universității. "Transilvania", Brașov.
33. Oprea , C. L. (2003). Pedagogie. Alternative metodologice interactive. București: Editura Universității din București.
34. Panțuru, S.(2002). Elemente de teoria și metodologia instruirii. Brașov: Editura Universității " Transilvania", Brașov.
35. Păun, E. (1998). Școala - abordare sociopedagogică. Iași : Polirom.
36. Păun, E., Potolea , D. (coord.)(2002). Pedagogie . Fundamentări teoretice și demersuri aplicative. Iași: Polirom.
37. Pânișoară, I.-O. (2015). Comunicarea eficientă. Ed. a IV-a. Iași : Polirom.
38. Pânișoară, I.-O. (2009). Profesorul de succes. 59 de principii de pedagogie practică. Iași : Polirom.
39. Potolea, D. (1989). Profesorul și strategiile de conducere a a învățării. În L. Vlăsceanu, I. Jinga. Structuri, strategii și performanțe în învățământ. București: Editura Academiei.
40. Potolea, D., Manolescu, M. (1995). Teoria și practica evaluării educației. MEdC. București : PIR.
41. Potolea, D. Manolescu, M. (1996). Teoria și metodologia curriculumului. MEdC. București: PIR.
42. Radu I. T. (1999). Evaluarea în procesul didactic. București: EDP.
43. Stoica, A. (coord.)(2001). Evaluarea curentă și examenele. Ghid pentru profesori. Buc.: Edit. ProGnosis.
44. Stan, E. (2006), Despre pedepse și recompense în educație, Institutul European, Iași.
45. Șoitu, L., Cherciu, R.D. (coord.) (2006). Strategii educaționale centrate pe elev, MEC, UNICEF, disponibilă online: http://www.pentrueducatie.ro/_upload/doc/Strategii%20educa%C5%A3ionale%20centrate%20pe%20elev.pdf
46. Toma St. (1994). Profesorul, factor de decizie. București : Ed. Tehnică.
47. Tomșa, Gh. (1999). Consilierea și orientarea în școală. București: Ed. Casa de editura și Presă Viața Românească.
48. Ungureanu, D. (1999). Teoria curriculumului. Timișoara: Ed.Mirton.

Bibliografie extinsă

1. Antonesei, L.(2002). O introducere în pedagogie. Dimensiuni axiologice și transdisciplinare ale educației. Iași: Polirom.
2. Ausubel D.P., Robinson, R. (1981). Învățarea școlară. O introducere în psihologia pedagogică. București : EDP.
3. Bârlogeanu, L.(coord) (2005). Identitate și globalizare. București: Humanitas Educațional.
4. Bîrzea, C. (coord.)(2001). Învățatea permanentă-prioritate a politicii educaționale din România. București: ISE.
5. Bîrzea, C. (1995). Arta și știința educației. București: EDP.
6. Botkin, J., Elmandjra, M., Malița, M.(1981). Orizontul fără limite al învățării. București: Ed. Politică.
7. Cerghit, I. (2002), Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii, Ed. Aramis, București
8. Cosmovici, A., Iacob, L. (coord.) (1998). Psihologie școlară. Iași: Polirom.
9. Crețu, C. (2000). Teoria curriculumului și conținuturile educației. Iași: Edit Univ. " AL. I. Cuza" Iași.
10. D` Hainaut, L. (coord.) (1981). Programe de învățământ și educație permanentă. București : EDP
11. Davitz, G., Ball, S. (1978). Psihologia procesului educațional
12. De Landsheere, G. (1975). Evaluarea continuă a elevilor și examenele. București: EDP.
13. Dellors, J. (coord.). (2000). Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație.
14. Dragu, A. (1996), Structura personalității profesorului, EDP, București
15. Dumitru , I. (2000). Dezvoltarea gândirii critice și învățarea eficientă. Timișoara: Ed. Univ. de Vest.
16. Farcaș, G. (2006), Evaluarea elevilor din ciclul primar, Editura AS S, Iași
17. Gagne, R.M. , Briggs, L. (1977). Principii de design al instruirii. București : EDP
18. Geissler, E.(1981). Mijloce de educație . București: EDP.
19. Hayes, N., Orell, S.(1997). Introducere în psihologie. București:

20. Ionescu, M. (2005), Instrucție și educație, Vasile Goldiș University Press, Arad
21. Ionescu, M, Radu, I. (coord.) (2001), Didactica modernă, Ed. Dacia, Cluj-Napoca
22. Ionel, V. (2002), Pedagogia situațiilor educative, Ed. Polirom, Iași
23. Maciuc, I. (2000). Dimensiuni sociale și aspecte instituționale ale educației. Craiova : Editura SITECH
24. Manolescu, M. (2005), Curriculum pentru învățământul primar și preșcolar. Teorie și practică, Ed. Universității din București, Credis
25. Meyer, G. (2004). De ce și cum evaluăm ? Iași: Polirom.
26. Nicola , I. (2002) . Tratat de pedagogie. București: EDP.
27. Peretti, A. de (1996) . Educația în schimbare. Iași: Ed. Spiru Haret.
28. Stoica, A., Mihail, R. (2006). Evaluarea educațională. Inovații și perspective. București: Humanitas Educațional.
29. Stan, E. (2006). Managementul clasei. București: Editura Aramis.
30. Șoitu, L. (1997). Pedagogia comunicării. București:EDP.
31. Voiculescu, F. (2005). Manual de pedagogie contemporană. Partea I. Cluj-Napoca.: Eitura Risoprint.

Resurse Web

Adrese de căutare pentru domenii și teme nou apărute în științele educației, pentru alte informații relevante pentru dezvoltarea profesională:

www.edu.ro

www.ise.ro

www.etwinning.ro

www.anpcdefp.ro

www.iteach.ro

www.edumanager.ro